

A HÁZASTÁRSI STRESSZ PREDIKTORAI FÉRFIAK KÖRÉBEN

**SUSÁNSZKY ANNA* – SUSÁNSZKY ÉVA –
BALOG PIROSKA – KOPP MÁRIA**

Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet, Budapest

(Beérkezett: 2010. szeptember 5.; elfogadva: 2010. október 31.)

Háttér: A fogyasztói társadalmakban a „második demográfiai átmenetnek” nevezett időszak egyik jellegzetes vonása, hogy csökken a házasságkötések és növekszik az élettársi kapcsolatok száma, ami hatással van a párkapcsolatok stabilitására és a gyermekvállalási hajlandóságra is. Ezt az időszakot jellemzi a nemi szerepekre vonatkozó társadalmi elvárások átalakulása is. A tradicionális szerepelvárások mindkét nem esetében modernizálódnak, és ez gyakran a nemi szerepekből eredő stressz-szint növekedésével jár együtt.

Cél: Kutatásunk során a párkapcsolatok minőségével összefüggésben vizsgáltuk az együttélési forma és a nemiszerep-stressz összefüggéseit.

Módszer: Elemzésünket a Hungarostudy 2006-os országos reprezentatív kérdőíves felmérés adatbázisán végeztük. Almintánkat a 18 éven felüli, párkapcsolatban élő férfiak jelentették (N = 1448). A párkapcsolatok minőségét a Rövidített Házastársi Stressz Skálával, a nemiszerep-stressz mértékét pedig a rövidített Férfi Nemiszerep-stressz Skálával mértük. A modellezési eljárás a lépésenkénti lineáris regresszió módszerével történt.

Eredmények: Az élettársi viszonyban élő férfiak körében gyakoribb a magas stressz-szinttel jellemezhető, rossznak minősülő párkapcsolat, mint a házasságban élők körében. A házas férfiak számára kisebb stresszterhelést jelent a „nőknek való alárendelődés”, de a nemiszerep-stressz más faktoraiban nincs eltérés a két csoport között. A párkapcsolatok minőségét szignifikáns mértékben befolyásolja az anyagi helyzet szubjektív megítélése, az együttélés formája és a nőkkel szemben érzett intellektuális kisebbségi érzésből származó stressz mértéke.

Következtetések: Vizsgálatunk a magyar férfiak körében igazolta, hogy a magas párkapcsolati stressz, amely a kapcsolat minőségének – és feltehetően kapcsolati stabilitásának is – mutatója, jobban érinti az élettársi viszonyban élőket, mint a házasokat. A nemi szerepek

---

* Levelező szerző: Susánszky Anna, Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet, 1089 Budapest, Nagyvárad tér 4. E-mail: susana@net.sote.hu

modernizálódásából eredő társadalmi elvárások szintén az élettársi viszonyban élő férfiakat érintik inkább: ők azok, akik érzékenyebben, azaz nagyobb stresszel reagálnak a nők esetleges intellektuális fölényére.

Kulcsszavak: férfiak, házastársi stressz, társadalmi nemiszerep-stressz, együttélési forma

1. BEVEZETÉS

A fogyasztói társadalmakban a „második demográfiai átmenetnek” nevezett időszak egyik jellegzetes vonása, hogy képlékennyé vált a felnőtté válás folyamata és annak kritériumai (Szalma, 2009), csökkent a házasságkötések és növekedett az élettársi kapcsolatok száma, ami hatással van a párkapcsolatok stabilitására és a gyermekvállalási hajlandóságra is. A folyamat először a skandináv országokban kezdődött az 1960-as években. A következő évtizedben már más nyugat-európai országokban is tapasztalhatóak voltak az átmenet jelei. A terjedés következő állomása Dél-Európa volt, és a '90-es években elérte a közép- és kelet-európai országokat is. A demográfiai átmenet során megjelenő párkapcsolatok sokfélesége a családdal kapcsolatos értékorientációkat is befolyásolta. A konformista-nonkonformista szemlélet egy európai értékvizsgálat szerint (Syrkin és Lesthaeghe, 2004) minden régióban családtípusonként mutatott eltérést, mégpedig úgy, hogy a skála nonkonformista végén a gyermektelen élettársi kapcsolatban élők, míg a másik, konformista végén a házasságban élő gyermekes személyek állnak, akiknek a házasságát nem előzte meg élettársi kapcsolat.

A párkapcsolatok egyre változatosabbak lettek, a házasságtól, az élettársi kapcsolatokon át a látogatókapcsolatokig különböző formációk léteznek (Tóth és Dupcsik, 2007), de maga a házasság intézménye is jelentősen megváltozott. A hagyományos házasságot a gazdasági érdekek tartották össze, ezt követte a szövetség, majd az „összeolvadás” és végül a társulás jellegű házasság, amely már alapvetően „a felek pillanatnyi érzelmi és szórakozási igényeinek kielégítését” (Tárkányi, 2008, 422. o.) szolgálja, és mivel rövid távú és gyorsan változó igényekre épül, lényegesen bomlékonyabb, mint a megelőző három házassági modell. A válások magas aránya arra utal, hogy ez utóbbi típus dominanciája fémjelzi a modern társadalmakat.

Az élettársi kapcsolatok történeti és társadalmi áttekintése során jól kirajzolódik az a magyar sajátosság, hogy az élettársi kapcsolatok először a legalacsonyabb társadalmi rétegekben jelentek meg, és igen magas termékenységűt mutattak, ellentétben a nyugat-európai mintázattal, ahol elsőként

a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők választották ezt az együttélési formát, ami esetükben alacsony termékenységgel járt együtt. A kezdeti időszakban az elváltak és özvegyek preferálták az élettársi kapcsolatokat, első párkapcsolatként csak később és főleg a fiatalok körében vált népszerűvé (Spéder, 2005).

A fiatalok kapcsolati preferenciáit családi szocializációjuk is jelentős mértékben befolyásolja (Hall, 2006; Kovács és Pikó, 2007). A mai fiatalok jelentős része megélte a szülők válását, a család felbomlását, és nagy számban rendelkeznek tapasztalatokkal mind az egyszülős családi életformáról, mind a manapság patchwork-családnak¹ nevezett formáció sajátosságairól. Ezek a személyes tapasztalatok is befolyásolják őket abban, hogy kerülik vagy halogatják a házasságkötést, sokszor talán nem is az elköteleződés hiánya miatt, hanem inkább a szabadabb, rugalmasabb együttélési forma kapcsolatfenntartó erejében bízva.

A becslések szerint az átalakulási folyamatban az élettársi kapcsolat egyre kevésbé tekinthető „próbaházasságnak”, sokkal inkább a házasság alternatívájaként jelenik meg (Spéder, 2005). A fiatalok esetében az élettársi kapcsolatot sokszor összefüggésbe hozzák a felelősségvállalás elodázásával, a kötelezettségektől való meneküléssel, mivel úgy vélik, ez a kapcsolati forma rugalmasabb, mint a házasság, és fenntartása kevesebb anyagi és érzelmi ráfordítást igényel (Bukodi, 2001).

A házasodási hajlandóság csökkenésével párhuzamosan Magyarországon a termékenységi ráta is drasztikusan csökkent az elmúlt időszakban; annak ellenére, hogy a kutatások adatai szerint a családot, a gyermekeket fontos, nagy értéknek tekinti a lakosság (Dupcsik és Tóth, 2008; Kapitány, 2006). Azonban nem a házasodási hajlandóság az, amely igazán befolyásolja a gyermekvállalási hajlandóságot, sokkal inkább az a törekvés, hogy a nők (és a férfiak) minél könnyebben össze tudják egyeztetni a pénzkereső tevékenységet a gyermekvállalással (Stefán-Makay, 2009).

A párkapcsolatok és a család intézményének történeti változásai a társadalmi nemi szerepeket is jelentősen befolyásolták. A tradicionális szerepfelfogás, amely pl. a kereső tevékenységet egyértelműen a férfiakhoz, a házimunkát és a gyerekgondozást pedig a nőkhez kötötte, a XX. század második felére megváltozott. A modernnek tekintett nemiszerepfelfogás rugalmasabban vélekedik a nemek munkamegosztásáról, és a szerepeket felcserélhetőnek tartja. A családi feladatok ellátása alku tárgyát képezi, amelynek során a felek az előnyöket és a hátrányokat is mérlegelik (Szal-

¹ Patchwork- vagy mozaikcsaládnak nevezik azt a családformációt, amiben a szülők előző házasságukból vagy kapcsolatukból származó gyerekeket vagy gyerekeiket együtt nevelik közös gyermekükkel vagy gyermekekkel.

ma, 2009). A nemiszerep-felfogást egyre inkább az egyéni célok irányítják, ami összhangban áll a kockázati társadalom (Beck, 2003) individualizációs törekvéseivel.

A Nemzetközi Társadalmi Felmérés Program (International Social Survey Programme, ISSP) keretében készült nemzetközi felmérések² adatai a nyugat-európai és a magyar felnőtt lakosság nézetei közt jelentős eltérést mutattak. A nemiszerep-felfogásokban megnyilvánuló modernizációs folyamat 1988 és 2002 közt nem a nyugat-európai trendeknek megfelelően alakult. A rendszerváltozást követő időszakban ugyanis a magyar lakosság, de különösen a nők szerepfelfogásában tovább erősödtek a tradicionális vagy konzervatív értékek, amelyet a kutatók a szocializmus időszakának kikényszerített modernizációjával és a felülről diktált emancipációval magyaráznak (Blaskó, 2006). A 2002-es felmérés már egyfajta visszarendeződést mutatott, azaz a válaszadók rugalmasabban viszonyultak mind a nők munkavállalásához, mind a családi szerepekre vonatkozó elvárásokhoz.

A nemi szerepekkel kapcsolatos kutatások kiemelt érdeklődési területének számítanak a foglalkozási, munkahelyi és a családi szerepek összeegyeztetéséből származó feszültségek és konfliktusok (Ádám és mtsai, 2008; Balog, 2006; Salavecz, 2008); a házasságok minőségére, tartósságára és felbomlására vonatkozó vizsgálatok (Cheung, 2000; Huston és mtsai, 2001; Previti és Amato 2003), valamint a tradicionális és modernizálódó nemi szerepelvárások egészségmagatartásra és életminőségre gyakorolt hatásának vizsgálatai (Courtenay, 2000; Monk és Ricciardelli, 2003; Möller-Leimkühler, 2003; Mussap, 2008; Susánszky és mtsai, 2009).

Kutatásunk arra irányult, hogy hazai empirikus adatokra támaszkodva vizsgáljuk egyrészt a házasságok és az élettársi kapcsolatok instabilitására vonatkozó szakirodalmi feltételezéseket, másrészt a nemi szerepek és a párkapcsolatok viszonyának alakulását. Ennek megfelelően elemeztük, hogy (1) van-e különbség a házasságban és az élettársi kapcsolatban élő férfiak házastársistressz-szintje között, amely a kapcsolat minőségi jellemzőjeként értékelhető; (2) van-e összefüggés a nemiszerep-stressz és a házastársi stressz között; (3) milyen demográfiai és nemiszerep-stressz-tényezők befolyásolják a házastársi stressz alakulását. Feltételeztük, hogy (1) az együttélési forma (házasság vs. élettársi kapcsolat) nincs összefüggésben sem a párkapcsolat minőségét jellemző házastársi stresszel, sem a

---

² A TÁRKI 1986-ban kapcsolódott be az ISSP nemzetközi összehasonlító felmérési programba, amelyben jelenleg már több mint negyven ország vesz részt. Az európai országok mellett az Egyesült Államok, Kanada, Japán, Ausztrália, Izrael, Dél-Afrika és egyes latin-amerikai országok kapcsolódtak be a kutatási programba. Az ISSP témák évről évre változnak, de fókuszukban mindig a közvélemény és a társadalmi attitűdök vizsgálata áll.

nemiszerep-stresszel; (2) illetve, hogy a házastársi stressz összefüggést mutat mind a kapcsolat időtartamával, mind pedig a nemiszerep-stresszszel.

2. MÓDSZER

2.1. Minta

Tanulmányunk a Hungarostudy 2006 országos reprezentatív egészségfelmérés adatain alapul, amely a magyar lakosság életminőségének és a legnagyobb népegészségügyi jelentőségű megbetegedések lefolyásának, valamint kialakulásának bio-pszicho-szociális okait vizsgálta (Susánszky és mtsai, 2007). A felmérés kérdezőbiztosok segítségével történt, de a kérdőív bizonyos intim szférába tartozó blokkjai önkitöltős módon kerültek felvételre. Ide tartoztak a férfi nemiszerep-stresszre vonatkozó kérdések is. A felmérésben 4841 fő vett részt. A teljes minta 41 százaléka volt férfi ($N = 1993$), közülük a Férfi Nemiszerep-stressz Kérdőívet 1764 fő (89%) töltötte ki értékelhető módon. Közülük 1448-an éltek párkapcsolatban (élettársi kapcsolatban vagy házasságban), így végül ezzel a minta-elemszámmal dolgoztunk.

2.2. Mérészközök

2.2.1. Szociodemográfiai változók

A vizsgálatunkban háttérváltozókként szerepeltek az életkor, az iskolai végzettség és a gazdasági helyzet szubjektív megítélése, amelyet egy 10-fokú Likert-skálával („Országos viszonylatban milyenek tarja anyagi helyzetét?”) mértünk. A párkapcsolatok két formáját, az élettársi kapcsolatot és a házasságot vettük figyelembe, emellett a kapcsolat években kifejezett időtartamát és a saját gyermekek számát is bevontuk az elemzésbe.

2.2.2. Házastársi stressz

A párkapcsolati stressz mértékét mindkét együttélési forma esetében a Rövidített Házastársi Stressz Skálával (Balog és mtsai, 2006) mértük, amely az eredeti Házastársi Stressz Skála (Orth-Gomér és mtsai, 2000) 5 tételét tartalmazta. A mérőeszköz a házastársi kapcsolat minőségére kérdez rá: hogy bizalommal vannak-e a felek egymás iránt; közösen oldják-e meg a felmerülő problémákat; vannak-e olyan problémáik, amelyekről nem tudnak nyíltan beszélni; közösen töltik-e a szabadidejüket; voltak-e korábban komoly problémák a kapcsolatukban. Ez alapján elkülöníthetünk jó házasságban (alacsony házastársi stresszsel jellemezhető, a skála pontszáma

≤ 1), illetve rossz házasságban élőket (magas házastársi stresszel jellemezhető, a skála pontszáma 2–5). Az elemzett mintán (1448 fő) a Cronbach-alfa 0,60 volt.

2.2.3. Nemiszerep-stressz

A nemi szerepből adódó stressz mérésére az Eisler és Skidmore által létrehozott Férfi Nemiszerep-stressz Skála (Masculine Gender Role Stress Scale, MGRS; Eisler és Skidmore, 1987) rövidített, tizenkét tételes verzióját (Susánszky és mtsai, 2004) használtuk. Az eredeti kérdőív 40 tételt tartalmazott, amelyek alapján az eredeti szerzők 5 alskálát különítettek el az alábbiak szerint:

1. „Nőknek való alárendeltség” (Subordination to Women): olyan helyzetekre kérdez rá, amikor a férfi van alárendelve egy nőnek (pl. női főnök, egy adott helyzetet a nő irányít, a nő fizikailag magasabb), illetve amikor egy nő jobban teljesít, mint a férfi (pl. ha a nő többet keres).
2. „Intellektuális kisebbségi érzés” (Intellectual Inferiority): a kérdések olyan szituációkra vonatkoznak, amikor a férfiakat intellektuális kihívások érik főként a nők részéről (pl. okosabb, ambiciózusabb vagy sikeresebb munkatársak).
3. „Érzelemkifejezési deficit” (Emotional Inexpressiveness): a szerelemre, megbántottságra, félelemre, illetve az ezen érzelmek kifejezésére vonatkozó helyzetek értékelése (pl. a síráshoz, a síró személy vigasztalásához való viszonyulás).
4. „Fizikai gyengeség” (Physical Inadequacy): a fizikai állapotra, a szexuális képességekre és a férfias külsőre irányuló elvárásokkal való szembesülés. A férfiak mennyire érzik kellemetlennek, ha nincsenek fizikai vagy szexuális erejük teljében, illetve ha gyengének, nőiesnek, netán homoszexuálisnak nézik őket.
5. „Teljesítési kudarc” (Performance Failure): a munkában és a szexuális életben felmerülő kudarcokra vonatkozó kérdések (pl. ha a férfi munkanélküli, ha nem keres eleget, ha kirúgják az állásából, ha nem képes szexuális teljesítményre).

A teszt kitöltéséhez azt az instrukciót kapták a megkérdezettek, hogy a felsorolt helyzeteket értékeljék aszerint, hogy azok mennyire kellemetlenek számukra („Mennyire kellemetlen az Ön számára, ha...”). Az értékelést egy hatfokú Likert-skálán kellett megadni, amelynek alsó értéke az „egyáltalán nem kellemetlen”, a felső pedig a „nagyon kellemetlen” választ jelentette. A kérdőív önkitöltős formában került felvételre, mivel olyan magánéleti vonatkozású kérdéseket is tartalmazott, amelyekre az őszinte

válaszadás csak anonimitással volt biztosítható. Az elemzett mintán (1448 fő) a Cronbach-alfa 0,78 volt.

2.3. Statisztikai elemzés

Az adatok statisztikai elemzése az SPSS statisztikai programcsomag (SPSS Inc., Chicago, Illinois, USA) 15.0 verziójával készült. A kategorikus változók összehasonlítására khi-négyzet-próbát, a folytonos, normál eloszlású változók összehasonlítására Student-féle t-próbát, a folytonos és kategorikus változók kapcsolatának vizsgálatára varianciaanalízist alkalmaztunk. Két folytonos változó kapcsolatvizsgálatakor Pearson-korrelációs együtthatót számoltunk, folytonos függő változó esetén pedig lineáris regressziós modellt alkalmaztunk. Ez utóbbi esetében a függő változót befolyásoló független változókat kizárásos lépésenkénti regresszióval (stepwise) választottuk ki. Az egyes változókhoz tartozó regressziós koefficiensek szignifikanciáját a Wald-próba p-értékével jellemeztük, és azokat a változókat tartottuk bent a végső modellben, melyek esetében a p-érték 0,01-nél kisebb volt.

3. EREDMÉNYEK

A mintába tartozó férfiak 15 százaléka élettársi kapcsolatban, míg 85 százalékuk házasságban élt. Az élettársi kapcsolatban élők átlagosan több mint 13 évvel voltak fiatalabbak, mint a házasságban élők (37,7 év vs. 51,2 év). Mivel a két csoport életkora jelentős eltérést mutat, az elemzés során

1. táblázat. A minta bemutatása

	Élettársi kapcsolat N=212	Házasság N=1236	Szign.
Kor [M(SD)]	37,7 (13,4)	51,2 (14,3)	***
Szubjektív anyagi helyzet [M(SD)]	4,9 (1,9)	5,1 (1,8)	NS
Iskolai végzettség (%)			NS
8 általános vagy kevesebb	15,0	18,4	
Szaktanulmányok, szakiskola	42,7	40,5	
Érettségi (szakközépiskolai, gimnáziumi)	32,4	26,4	
Diploma (főiskolai, egyetemi)	9,9	14,6	

***p<0,001; NS: nem szignifikáns

korra kontrolláltuk az adatokat. Anyagi helyzetük megítélésében és az iskolai végzettség tekintetében nem mutatkozott szignifikáns különbség a két vizsgált csoport között, mindkettőben a szakmunkások aránya dominált (1. táblázat).

A házas férfiak majd' mindegyikének (94,4%), míg az élettársi kapcsolatban élők alig több mint a felének (56,3%) volt saját gyermeke. Az együttélési forma hatása korra kontrollálva is szignifikáns maradt [Exp (B) = 0,13; CI = 0,09–0,19]. A házasságban élőknek átlagosan közel kétszer annyi gyermekük volt, mint az élettársi kapcsolatokban élőknek (1,9 vs. 1,0). A kapcsolatok fennállásának időtartama között is jelentős különbség mutatkozott: a házasságok átlagosan 26 éve kötöttek, míg az élettársi kapcsolatok 10 éves múltra tekintettek vissza (2. táblázat).

2. táblázat. A párkapcsolatok jellemzői az együttélés típusa szerint

	Élettársi kapcsolat	Házasság	Szign.
Van gyereke (%)	56,3	94,4	***
Saját gyerekeinek száma [M(SD)]	1,0 (1,13)	1,9 (0,9)	***
Mióta él ebben a kapcsolatban? [átlag(szórás)]	9,8 (9,7)	26,2 (14,7)	***

*** $p < 0,001$

3. táblázat. A házastársi stressz és összetevői az együttélés típusa szerinti bontásban

	Élettársi kapcsolat (%)	Házasság (%)	Szign.
Házastársa/élettársa az önhöz legközelebb álló személy, bizalmasa.	93,3	98,0	***
Vannak dolgok, amikről nem tudnak nyíltan beszélni egymással.	18,0	16,2	NS
Voltak korábban komoly problémák a kapcsolatukban.	24,9	16,6	**
Problémaikat közösen szokták megoldani.	92,4	96,6	**
Házastársával/élettársával közösen töltik szabadidejüket.	90,4	94,3	*
Házastársi stressz magas (2–5)	15,2	10,5	*
Összesített házastársi stressz [M(SD)]	0,7 (1,0)	0,4 (0,8)	*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; NS: nem szignifikáns

Vizsgált mintánkban a házastársi stressz szintjét kifejező átlagpontszám mindkét csoportban (házasok, együtt élők) egynél kisebb értéket mutatott, azaz a férfiak általában jónak, kevés stresszel járónak ítélték fennálló kapcsolatukat. Ennek ellenére szignifikáns eltérés mutatkozott a magas stressz-szintet megélők arányában a két együttélési formáció között. Az élettársi kapcsolatban élők 15, míg a házastársi kapcsolatban élők 10 százalékanak minősíthető rossznak (magas házastársi stressz) a kapcsolata. A házasságban élők számottevően többen érzik úgy, hogy házastársuk a hozzájuk legközelebb álló személy, hogy problémáikat közösen szokták megoldani, valamint szabadidejüket is nagyobb arányban töltik együtt. Az élettársi kapcsolatban élők pedig többen számoltak be arról, hogy vannak olyan dolgok, amelyeket nem tudnak megbeszélni egymással, és kapcsolatukban találtak már komoly problémákkal (3. táblázat).

Ezek után a társadalmi nemi szerepekből eredő stressz mértékét vizsgáltuk az együttélés formái szerint. 4. táblázatunkból kitűnik, hogy az élettársi kapcsolatban élő férfiak számára nagyobb stresszel járnak azok a helyzetek, amikor a nők vannak vezető, irányító pozícióban, jobban teljesítenek, többet keresnek vagy akár csak magasabb termetűek. A férfi nemiszerep-stressz egyéb vonatkozásaiban azonban nem találtunk különbséget a házasok és az élettársi kapcsolatban élők között.

A továbbiakban arra voltunk kíváncsiak, hogy van-e összefüggés a házastársi stressz és a társadalmi nemiszerep-elvárásokból eredő stressz között. A két stresszváltozó korrelációjára vonatkozó adatainkat az 5. táblázatban mutatjuk be. Statisztikailag szignifikáns összefüggés csak a Férfi Nemiszerep-stressz Skála „intellektuális kisebbségi érzés” elnevezésű alskálája és a házastársi stressz között mutatkozott, de ez a kapcsolat is elhanyagolható erősségű volt.

4. táblázat. A Férfi Nemiszerep-stressz Skála és alskálái az együttélés típusa szerinti bontásban

	Élettársi kapcsolat M(SD)	Házasság M(SD)	Szign.
Nőknek való alárendeltség	4,5 (2,5)	4,1 (2,3)	*
Intellektuális kisebbségi érzés	4,7 (2,4)	4,5 (2,5)	NS
Érzelekmifejezési deficit	5,2 (2,9)	5,4 (2,9)	NS
Fizikai gyengeség	14,1 (3,8)	13,5 (4,4)	NS
Teljesítési kudarc	13,7 (3,3)	13,5 (3,5)	NS
Férfi nemiszerep-stressz összpontszám	42,2 (10,0)	41,0 (10,5)	NS

* $p < 0,05$; NS: nem szignifikáns

5. táblázat. A párkapcsolati stressz és a Férfi Nemiszerep-stressz Skála alszkáláinak korrelációja (Pearson-féle korrelációs együttható)

	Házastársi stressz
Nőknek való alárendeltség	0,03 ^{NS}
Intellektuális kisebbségi érzés	0,08**
Fizikai gyengeség	0,03 ^{NS}
Teljesítési kudarc	0,01 ^{NS}
Érzelem-kifejezési deficit	0,03 ^{NS}

** $p < 0,01$; NS: nem szignifikáns

Annak feltárására, hogy a párkapcsolat jellemzői (típusa, tartama), a Férfi Nemiszerep-stressz Skála alszkálái (Nőknek való alárendeltség, Intellektuális kisebbségi érzés, Érzelemkifejezési deficit, Fizikai gyengeség, Teljesítési kudarc), valamint a szociodemográfiai háttérváltozók (életkor, iskolai végzettség, gazdasági helyzet, gyerekszám) milyen mértékben játszanak szerepet a házastársi stressz alakulásában, lineáris regressziós eljárást (stepwise-módszer) végeztünk. Ez a módszer azt mutatja meg számunkra, hogy az egyes független változók mekkora szerepet töltenek be egymáshoz képest a házastársi stressz mértékének alakulásában (6. táblázat).

Elsőként a párkapcsolat típusa elnevezésű változó lép be a modellbe, mert a függő változóval (házastársi stressz) ez a változó korrelál a legerősebben (1. modell). A második lépésben az MGRS „Intellektuális kisebbségi érzés” komponense kerül be a modellbe (2. modell) szignifikáns magyarázó erővel. A harmadik modellben a házastársi stressz varianciájának magyarázatához járul még hozzá a gazdasági helyzet, tehát az, hogy hogyan ítéli meg a kérdezett az anyagi helyzetét országos viszonylatban. Így a három összetevő 2,1 százalékát magyarázza a párkapcsolati stressz va-

6. táblázat. A párkapcsolati stressz magyarázó tényezők (lineáris regressziós modellek, stepwise-módszer)

Modell	Független változók	Standardizált β együttható	t	Kiigazított R^2 (%)	F
1.	Párkapcsolat típusa	-0,103**	-3,57	1,0	12,77***
2.	Párkapcsolat típusa	-0,100**	-3,51	1,9	11,54***
	Intellektuális kisebbségi érzés	0,091**	3,19		
3.	Párkapcsolat típusa	-0,095**	-3,33	2,1	9,48***
	Intellektuális kisebbségi érzés	0,092**	3,22		
	SES (szocioökonómiai státus)	-0,066*	-2,29		

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

rianciájának. A változók között a standardizált béta együttható segítségével állíthatunk föl sorrendet. Ez alapján legnagyobb – de még így is meglehetősen csekély – magyarázó ereje a párkapcsolat típusának van ($-0,095$), amellyel majdnem azonos mértékű az „intellektuális kisebbségi érzése” ($0,092$), és végül ezeknél gyengébb erővel bír ($-0,066$) az anyagi helyzet megítélése. Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a párkapcsolatban élő férfiak esetében a házasság és a jónak ítélt anyagi helyzet csökkenti, míg az „intellektuális kisebbségi érzésből” eredő stressz növeli a házastársi stressz mértékét. Az elemzésbe bevont többi magyarázó változó – mint a házasság időtartama, az életkor, az iskolai végzettség és gyerekszám, valamint a nemi szerepekkel összefüggő többi stressztényező (MGRS alskálái) – és a házastársi stressz között nem mutatható ki szignifikáns összefüggés.

4. MEGBESZÉLÉS

Vizsgálatunk eredményei szerint a házasságban élő férfiak szignifikánsan elégedettebbek anyagi helyzetükkal, mint az élettársi kapcsolatban élők. A házas férfiak többségének van gyermeke, és a gyerekszám is magasabb. A házasságok fennállásának ideje jóval hosszabb, mint az élettársi kapcsolatoké. Ebben feltehetően jelentős szerepet játszik az életkor, mivel a házasok több mint 13 évvel idősebbek.

Kiinduló hipotézisünket, amely az együttélési forma és kapcsolat minőségének függetlenségére vonatkozott, nem tudtuk igazolni. Ugyan a párkapcsolatban élő férfiak átlagosan alacsony kapcsolati stresszről számoltak be, de a rossz, magas házastársi stressz-szinttel jellemezhető kapcsolatok gyakoribbak voltak az élettársi formációban. Nem nyert igazolást az a feltevésünk sem, hogy a nemi szerepekre vonatkozó társadalmi elvárásokat hasonló módon élik meg a házas és a nem házas férfiak. Úgy tűnik, hogy a házas férfiak kevésbé érzékenyek a „nőknek való alárendeltségre”, mint az élettársi viszonyban élők.

A két stressztípus összefüggésére vonatkozó hipotézisünk annyiban igazolódott, hogy a nemiszerep-stressz „intellektuális kisebbségi érzéssel” fémjelzett komponense és a házastársi stressz között szignifikáns pozitív korreláció mutatkozott, bár a korreláció erőssége igen alacsony.

A modellezési eljárás eredményei arra utaltak, hogy a házastársi stressz varianciájának csak viszonylag kis részét tudtuk a bevont változókka magyarázni. Ám ha figyelembe vesszük, hogy egy kapcsolat minőségét, illetve annak percepcióját hányféle tényező – az életkörülményektől a személyiségig – befolyásolja, akkor már nem is tűnik olyan kevésnek az a néhány százalékos magyarázó erő, ami az együttélési formából, az intel-

lektuális hátrány megéléséből és a szubjektív anyagi helyzet értékeléséből ered.

A fenti eredmények közvetett formában ugyan, de megerősítik azokat a szakirodalmi hivatkozásokat, amelyek az élettársi kapcsolatokat kevésbé stabil formációnak tartják, mint a házasságokat. A házastársi stressz mértéke a kapcsolat minőségét jelzi, és egy rossznak megélt kapcsolatot a felek nagyobb valószínűséggel bontanak fel, mint egy kevésbé stresszes, jó kapcsolatot.

Ha egy párkapcsolatban a nő felől érkező intellektuális kihívást a férfi stresszként éli meg, akkor ez a kapcsolat minőségét is befolyásolja. A tradicionális vagy konzervatív nemi szerepfelfogás szerint az ambíció, az intellektuális teljesítmény és sikeresség a férfiszerep attribútumainak számítnak, ezért a férfiakat zavarja, ha a párjuknál látják érvényesülni ezeket a tulajdonságokat. Feltételezhetően több problémával küzdenek és labilisabbak azok a kapcsolatok, ahol a nemi szerepekre vonatkozó elvárások jellege (tradicionális-modern) jelentősen eltér egymástól.

IRODALOM

- Ádám Sz., Gyórfy Zs., László K. (2008): A családi és munkahelyi szerepek közti konfliktus és a pszichés jól-lét közti mutatók kapcsolata. In: Kopp M. (szerk.). *Magyar lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 260–265.
- Balog P. (2006): Házasság és életminőség: házasság, házastársi stressz, válás. In: Kopp M., Kovács M.E. (szerk.). *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 233–245.
- Balog P., Székely A., Szabó G., Kopp M. (2006): A Rövidített Házastársi Stressz Skála pszichometriai jellemzői. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 7: 193–203.
- Beck U. (2003): *A kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba*. Századvég Kiadó, Budapest
- Blaskó Zs. (2006): *Nők és férfiak – keresőmunka, házimunka*. KSH Népeségstudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 82. KSH, Budapest
- Bukodi E. (2001): A párkapcsolat formálódás és -felbomlás néhány társadalmi meghatározója. In: Nagy I., Pongrácz T., Tóth Gy. (szerk.). *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. TÁRKI, Budapest, 88–112.
- Cheung, J.B. (2000): Marital status and British mortality in British women. *International Journal of Epidemiology*, 29: 93–99.
- Courtenay, W.H. (2000): Constructions of masculinity and their influence on men's well-being: a theory of gender and health. *Social Science & Medicine*, 50 (10): 1385–1401.
- Dupcsik Cs., Tóth O. (2008): Feminizmus helyett familizmus. *Demográfia*, 2008 (4): 307–328.
- Eisler, R.M., Skidmore, J.R. (1987): Masculine Gender Role Stress (MGRS). *Behavior Modification*, 11 (2): 123–136.
- Hall, S.S. (2006): Parental predictors of young adults' belief system of marriage. *Current Research in Social Psychology*, 12: 22–37.

- Huston, T.L., Niehuis, S., Smith, S.E. (2001): The early marital roots of conjugal distress and divorce. *Current Directions in Psychological Science*, 10 (4): 116–119.
- Kapitány B. (2006): Átalakuló gyermekvállalási szokások. *Korfa*, 2006 (2–3): 2–3.
- Kovács E., Pikó B. (2007): Válságban a család? Középiskolások párkapcsolati preferenciái. *Demográfia*, 50 (2–3): 282–296.
- Monk, D., Ricciardelli, L.A. (2003): Three dimensions of the male gender role as correlates of alcohol and cannabis involvement in young Australian men. *Psychology of Men and Masculinity*, 4 (1): 57–69.
- Möller-Leimkühler, A.M. (2003): The gender gap in science and premature death or: why are men so vulnerable? *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 253 (1): 1–8.
- Mussap, A.J. (2008): Masculine gender role stress and the pursuit of muscularity. *International Journal of Men's Health*, 7 (1): 72–89.
- Orth-Gomér, K., Wamala, S.P., Horsten, M., Schenk-Gustafsson, K., Schneiderman, N., Mittleman, M.A. (2000): Marital stress worsens prognosis in women with coronary heart disease. The Stockholm Female Coronary Risk Study. *Journal of the American Medical Association*, 284 (23): 3008–3014.
- Previti, D., Amato, P.R. (2003): Why stay married? Rewards, barriers, and marital stability. *Journal of Marriage and Family*, 65: 561–573.
- Salavecz Gy. (2008): Munkahelyi stressz és egészség. In: Kopp M. (szerk.). *Magyar lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 288–297.
- Spéder Zs. (2005): Az élettársi kapcsolatok térhódítása Magyarországon és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez. *Demográfia*, 48 (2–3): 187–217.
- Stefán-Makay Zs. (2009): A franciaországi családpolitika és a magas termékenység összefüggése. *Demográfia*, 44 (4): 313–348.
- Susánszky A., Susánszky É., Kopp M. (2009): Mitől szoronganak a magyar férfiak? A férfi nemi szerep stresszjellegzetességei. *Lege Artis Medicinae*, 19 (6–7): 431–435.
- Susánszky A., Susánszky É., Szántó Zs. (2004): *The influence of gender-role stress on the health of males*. International Congress of Behavioural Medicine (ICBM), Satellite Meeting, Budapest 2004. 08. 29–31.
- Susánszky É., Székely A., Szabó G., Szántó Zs., Klinger A., Konkoly Thege B., Kopp M. (2007): A Hungarostudy Egészség Panel (HEP) felmérés módszertani leírása. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 8: 259–276.
- Surkyn, J., Lesthaeghe, R. (2004): Wertorientierungen und die "second demographic transition" in Nord-, West und Südeuropa: eine aktuelle Bestandsaufnahme. *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 29 (1): 63–98.
- Szalma I. (2009): Az iskolai és munkaerő-piaci státus hatása a párkapcsolat-formálódásra. *Demográfia*, 52 (2–3): 175–205.
- Tárkányi A. (2008): A második demográfiai átmenet néhány főbb tényezője a fejlett világban és Magyarországon. *Demográfia*, 2008 (4): 406–440.
- Tóth O., Dupcsik Cs. (2007): Családok és formák – változások az utóbbi ötven évben Magyarországon. *Demográfia*, 50 (4): 430–437.

A tanulmány az OTKA TS-40889 (2002), TS-049785 (2004) pályázatok, valamint az NKFP 1/002/2001 és az NKFP 1b/020/2004 támogatásával készült.

SUSÁNSZKY, ANNA – SUSÁNSZKY, ÉVA –
BALOG, PIROSKA – KOPP, MÁRIA

PREDICTORS OF MARITAL STRESS AMONG MEN

The decreasing number of marriages and increasing number of cohabitation are typical features of the consumer societies; this phenomenon affects the stability of relationships and also the willingness to raise children. This era is also characterized by changes of the gender role expectations. Traditional role expectations toward both genders have been adapting to contemporary conditions and this process often accompanies with an increasing level of gender role stress. In our study we analyzed the connection between the quality of the relationships, their types (marriage or cohabitation), and the gender role stress. Methods: The analysis was conducted on the database of the national representative survey Hungarostudy 2006. We constructed a sub-sample of men aged 18 years and over with spouses (N = 1448). The quality of the relationships was measured by the shortened version of the Marital Stress Scale. The modeling process was stepwise linear regression. Results: high stress, poor quality relationships were more frequent among cohabiting men than among married men. Although “subordination to women” causes less stress for married men than cohabiting men, other factors of gender role stress do not differ between the two groups. The quality of the relationship is significantly influenced by the subjective assessment of one’s financial situation, the type of the relationship, and the level of stress caused by the feeling of “intellectual inferiority”. Conclusions: Our study proved that the high level of marital stress, which is the indicator of the quality of the relationship and possibly its stability as well, affects cohabiting men more than married men in Hungary. The social expectations produced by the modernization process of gender roles also affect cohabiting men more; they are more sensitive, and react with a higher level of stress to the potential intellectual superiority of women.

Keywords: men, marital stress, social gender role stress, type of relationship